

KURGANIN VARJOT

RISTO ISOMÄKI

**KURGANIN
VARJOT**

Kustannusosakeyhtiö Tammi
Helsinki

RISTO ISOMÄEN FIKTIIVISET TEOKSET

Kurganin varjot, 2014

Con rit, 2011

Jumalan pikkusormi, 2009

Litium 6, 2007

Sarasvatin hiekkaa, 2005

Herääminen, 2000

Pimeään pilven ritarit, 1997

Gilgamešin tappio, 1994

Kristalliruusu, novellikokoelma, 1991

© Risto Isomäki ja Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2014

ISBN 978-951-31-8019-5

Painettu EU:ssa

Sisällys

Prologi	
Bosporinsalmi, 1680.....	7
YKSI	
Suoria viivoja.....	11
Välinäytös	
Wien, 12. syyskuuta 1683.....	77
KAKSI	
Mustaa vettä	87
Välinäytös	
Cassis, Etelä-Ranska, 1726.....	215
KOLME	
Vihreä taivas.....	219
Muutama loppuhuomautus.....	343

Prologi

Bosporinsalmi, 1680

Kaikkien päivien pitäisi olla sellaisia, yhtä kuulaita ja kirkkaita ja yhtä ikimuistoisia. Syksyisen auringon välke meren pinnalla oli häikäisevän kirkas ja merenpinta oli niin tyyni, että purjelaivan mastojen, takilan ja laivan kannella olevien miesten kuvajaiset piirtyivät veteen kirkkaina ja selväpiirteinä. Vain ajoittain pieni tuulenväre hajotti peilin pinnan niin, että kuva muuttui epämääräisemmäksi, aaltoilevaksi.

Ankkuriköysi natisi hiukan, kun virtaus yritti kiskoa laivan irti ja kuljettaa sen länteen, Välimerelle päin. Mutta ankkuri piti, se oli tukevasti kiinni pohjakivien välissä.

Trabizond oli pieni, kaksimastoinen ja korkeaperäinen galeoni. Se ei ollut mikään sotalaiva vaan siinä oli iso ruuma rah-tia varten. Sen kannella oli vain muutama pieni tykki ja arke-buusi merirosvojen varalta. Trabizondin kylkiin oli kyllä maalattu kaksikymmentä tykkiporttia, kymmenen kummallekin puolelle, mutta ne olivat puhdasta hämäystä.

Luigi Ferdinando, Marsiglin kreivi, vilkaisi kapean salmen itäistä rantaa. Istanbulin moskeijoiden tornit erottuivat selvästi. Lukemattomien keittoliesien savu muodosti harmaan vaipan niiden juurelle.

– Tämä on vaarallista, sanoi Guido Gagliari, joka seisoi hänen vierellään.

Gagliari oli Marsiglin vanhimpia ystäviä, menestynyt laivanvarustaja ja kauppias. Hän oli rikastunut pitkään jatkuneen rauhan ansiosta käymällä tuottoisaa kauppaa ottomaanien valtakunnan kanssa. Kumpaankin suuntaan oli helppo löytää ha-

luttuja lasteja. Gagliari omisti myös suuria ja hyvin kannattavia maatiloja.

Nyt Gagliari katseli hermostuneena salmen rantoja.

– Entä jos ottomaanit luulevat, että me puuhaamme jotakin aivan muuta? Että olemme jonkin kristityn laivaston palveluksessa ja luotaamme veden syvyyttä.

– Etköhän sinä hermoile ihan turhaan, rauhoitteli Marsigli.

– En haluaisi päättää päiviäni seivästettynä. Se ei ole mikään mukava tapa kuolla!

Myös Marsigli oli nähnyt ottomaanien seivästämällä tappa-mia ihmisiä. Sen, mitä heistä oli ollut jäljellä.

– Sitä paitsi en ymmärrä mitä iloa tästä on, huokaisi Gagliari.

– Se, mitä ne kalastajat sinulle kertoivat... Se ei voi mitenkään pitää paikkaansa. Ei vesi voi virrata väärään suuntaan. Tai yhtä aikaa kahteen eri suuntaan. Sellainen on mahdotonta. Jumala ei salli niin pitkälle menevää epäjärjestystä.

Välittämättä Gagliarista Marsigli alkoi laskea toista köyttä laidan yli. Sen päähän oli sidottu iso kivi painoksi. Marsigli ja Gagliari katselivat, miten kivi katosi veden alle. Marsigli laski lisää köyttä sen perässä. Hän oli sitonut siihen muutaman metrin väleihin lyhyitä narunpätkiä. Ohuiden narujen päissä oli valkoiseksi maalatut, korkista tehdyt merkit.

– Me tuhlaamme aikaamme, sanoi Gagliari. – Vetelehdimme täällä, sen sijaan että tekisimme jotakin hyödyllistä. Ottomaaneilla on varmasti nytkin rannalla tähystäjiä, jotka seuraavat jokaista liikettämme.

– Kärsivällisyyttä, kehotti Marsigli. – Odota nyt vähän.

– He huomaavat pian, että me puuhaamme jotakin outoa!

– He luulevat, että yritämme täydentää ruokavarastojamme ja laskemme verkkoja veteen.

Marsigli antoi köyden juosta sormistaan. Paino laskeutui syvemmälle. Marsigli näki vihreänä kuultavan veden läpi, miten valkoiset merkit liikkuivat virtauksen mukana kauemmas heidän laivastaan. Ne pakenivat länteen, samaan suuntaan kuin mihin vesi yritti laivaa kiskoa. Sitten merkit pysähtyivät, kun niitä paikoillaan pitävät narunpätkät kiristyivät.

Marsigli laski lisää köyttä.

Merkki toisensa jälkeen liukui ulommas. Länteen. Juuri niin kuin Gagliari oli ennustanut.

– Mitäs minä sanoin, Gagliari huomautti. – Joko myönnät, että sinua on huijattu?

Alin merkki oli juuri ja juuri näkyvässä veden läpi, pienenä valkeana täplänä. Marsigli huokaisi pettyneenä.

– Kaikki tietävät, että Bosporinsalmen vedet virtaavat Mustamerestä Marmaramereen ja sieltä edelleen Välimeren, sanoi Gagliari. – Kaikki ovat aina tienneet sen. Minä en ymmärrä, miten sinä saatoit kuvitella jotakin muuta. Vain sen takia, että muutama köyhä kalastaja on nälissään syöttänyt sinulle pajunköyttä. Jotta sinä tarjoaisit heille lisää olutta.

– En minä tarjonnut heille olutta, vakuutti Marsigli. – He olivat mahomettilaisia. Muslimeja. Eivät he juo olutta. Tai nauti muitakaan huumaavia juomia.

Köyttä oli jäljellä enää muutama metri.

– Jatketaanko matkaa? kysyi Gagliari.

Marsigli katsoi veden alla hämöttävää valkeiden merkkien jonoa pettyneenä.

– Olet varmaan oikeassa, sanoi hän. – Se oli pelkkää tarua! Pelkkä merimiesjuttu. Miten saatoin edes kuvitella, että...

Silloin pienenä valkoisena täplänä erottuva alin merkki äkkiä liikahti. Tai ainakin Marsiglista näytti aivan siltä, kuin se olisi liikunut vähän matkaa takaisin päin. Vai oliko hän vain kuvitellut?

– Nostetaan purjeet, ehdotti Gagliari.

– Odota! kehotti Marsigli.

Marsiglin ja Gagliarin katsellessa merkki liikahti jälleen. Se pysähtyi, kuin empien, mutta liukui sitten päättäväisesti kolme metriä itään, takaisin Trabizondia kohti ja puolittain laivan alle, ennen kuin naru jälleen pysäytti sen.

– No jopas nyt jotakin, Gagliari ähkäisi.

Marsigli katsoi häntä voitonriemuksena.

Marsigli laski köyden viimeiset metrit alas. Merkki toisensa jälkeen vaihtoi suuntaansa, kunnes alimmat merkit liukuivat laivan alle ja katosivat näkyvistä kolin toiselle puolelle.

Marsiglin pitelemä köysi oli vääntynyt kaarelle. Ylemmät merkit kiskoivat sitä länteen, kohti Dardanellien salmea ja Väli-

merta. Mutta alemmat valkeat korkit vetivät sitä toiseen suuntaan. Itään. Bosporinsalmen suuta kohti. Mustallemerelle päin.

Marsigli hymyili tyytyväisenä. Se oli siis totta. Corrente sotano, Bosporinsalmessa Mustaamerta kohti kulkeva syvä pohjavirta oli todella olemassa. Juuri niin kuin turkkilaiset kalastajat olivat hänelle kertoneet.

– Sinä olit oikeassa! huudahti Gagliari. – Mutta... miten meri voi virrata yhtä aikaa kahteen eri suuntaan?

– En tiedä, myönsi Marsigli. – Se on aika kummallista, eikö olekin?

Kirkas hymy valaisi kaksikymmentäyksivuotiaan Marsiglin kasvot.

– Mutta ehkä me vielä saamme sen selville, sanoi Marsigli.
– Jonakin päivänä!

Marsiglin mielessä väikkyy jo suunnitelma uudenlaisesta tutkimuslaitteesta. Pullosta, jonka avulla hän voisi ottaa vedestä näytteitä eri syvyyksiltä ja saada selville, minkä lämpöistä vesi milläkin syvyydellä on. Ilma nousi, kun se lämpeni. Ehkä vesikin muuttui kevyemmäksi, kun se lämpeni. Ehkä veden lämpötilaerot selittivät nämä oudot virtaukset.

Toisaalta... miksi Mustassameressä olisi lämpimämpää vettä kuin Välimeressä? Se ei voinut pitää paikkaansa, Mustameri oli pohjoisemmassa. Sen alueella oli talvisin todella kylmä.

– Sinä olet lähdössä Unkariin? kysyi Gagliari ja havahdutti Marsiglin mietteistään.

– Niin, myönsi Marsigli. – Minua on pyydetty arvioimaan Györin seudun linnoitusketjun toimivuutta. Lupasin mennä, mutta ajattelin hoitaa homman muutamassa viikossa.

Marsigli ei vielä tiennyt, miten pitkäksi hänen Unkarin-retkensä venähtäisi.

Eikä hän koskaan saisi tietää, miten tärkeäksi hänen juuri tekemänsä havainto osoittautuisi. Reilut kolme ja puoli vuosisataa myöhemmin.

YKSI

Suoria viivoja

1

Alexander Tšerkassov seisoj yössä ja kuljetti hitaasti kättään ympäröivässä heinikossa. Oli niin pimeää, että hän tunsi tähkien kosketuksen sipaisuina kämmenellään ja sormissaan, muttei voinut nähdä kättään eikä heinänkorsia.

Irina tulee huomenna, ajatteli Alex. Hän ei ollut nähnyt vaimoan kahteen kuukauteen ja hänellä oli jo kova ikävä. Kaipausta tuntui lähes fyysisenä kipuna aina kun hän ajatteli Irinaa.

Irian tulo tarkoitti kuitenkin myös sitä, että hänen ajatuksensa olisivat suurelta osin poissa työasioista seuraavien kymmenen päivän ajan. Hänen huomionsa hajoaisi monen eri asian kesken.

Toisin sanoen jos hän halusi löytää puuttuvan palasen, hänen pitäisi keskittyä miettimään asiaa nyt. Seuraavasta päivästä eteenpäin hän halusi keskittää päähuomionsa Irinaan ja seurata kaivauksien etenemistä vain etäältä. Ewa, Karam ja Pjotr olivat enemmän kuin tarpeeksi päteviä ottaakseen johdon omiin käsiinsä.

Puuttuva palanen, huokaisi Alex mielessään. Hänen hypoteettinen puuttuva palasensa. Oliko sellaista vai oliko hän vain kuvitellut sen? Suojatakseen itseään alituisilta pettymyksiltä, vakuuttaakseen itsensä siitä, että heidän työnsä oli sittenkin ollut vaivan arvoista. Kaikkien vaadittujen uhrausten arvoista.

Suoraan hänen edessään kohosi matala, parinkymmenen metrin korkuinen kukkula. Kun hän kohotti katsettaan, kukkulan laki erottui tähtien ansiosta juuri ja juuri, ikään kuin suurena, ympäröivää tummuutta vielä hiukan mustempana varjona.

Alex tiesi, että kukkula oli keinotekoinen. Se oli suurin kuupesta toisiaan lähellä sijaitsevasta, ihmisten pitkän ajan kuluessa kasaamasta mäestä. Kaikki kuusi olivat kurganeja, Euraasian

aron muinaisia hautakukkuloita. Myös hänen edessään häämöttävää kukkulaa oli käytetty hautapaikkana tuhansien vuosien ajan. Arolla vuosituhansien varrella asuneet, toisiaan seuranneet kansat olivat kaikki pitäneet kurganeja pyhinä paikkoina ja haudanneet kuolleensa niiden maaperään, kunnes ne oli jostakin syystä hylätty. Todennäköisimmin siksi, että lähikylät olivat autoituneet pysyvästi sodan tai epidemian takia.

Heikko tuulenvire puhalsi aron yli ja sai ympäröivät heinikot kahisemaan. Tuuli tuntui vilvoittavana Alexin kasvoilla, sillä yö oli lämmin.

Alex vilkaisi vasemmalle puolelleen ja näki kahden muun kurganin ääriviivat tähtitaivasta vasten. Hänen takanaan paloi pienen telttaleirin valot. Alex tiesi, että hänen oikealla puolellaan oli vielä kolme muuta kurgania.

– No niin, vielä kerran: mitä minä en näe? mumisi Alex itselleen.

Hän katseli suurta kurgania tuhannetta kertaa, kymmenettä-tuhannetta kertaa. Se oli vuosien varrella muuttunut jo niin kovin tutuksi. Silti jokin häiritsi häntä. Hänestä oli aina tuntunut siltä, että kuusi suurta, mykkää kurgania yrittivät kertoa hänelle jotakin. Hän ei vielä ymmärtänyt mitä ne hänelle sanoivat, mutta hän oli vakuuttunut siitä, että paikassa oli jotakin enemmän kuin silmä näki.

Hänen edessään pimeän läpi häämöttävä kuuden suuren kurganin ryhmä oli Venäjän puoleisen aron juhlavimpia muinaismuistoja. Sitä oli jo pitkään kutsuttu Kuudeksi sisarukseksi. Suuri osa kaikista Euraasian arojen kurganeista oli aikoinaan kätkenyt uumeniinsa myös erilaisia arvoesineitä. Erityisesti alueella asuneet skyyytiläiset ja sarmatialaiset kansat olivat varustaneet kuolleet johtajansa hyvin myös kuolemanjälkeistä elämää varten. Vuosituhansien varrella haudanryöstäjät, alueen läpi kulkeneiden kansojen hallitsijat ja arkeologit olivat etsineet kurganeista aarteita. He olivat kaivaneet niihin syviä kuoppia ja tunneleita löytääkseen hautakammiot ja niihin kätkeytynyt kalleudet.

Useimmat kurganit oli ryöstetty jo kauan sitten, mutta joistakin oli löydetty isoja ja kallisarvoisia aarteita vielä 1900-luvun lopulla. Pienempiä löytöjä tehtiin edelleen.

Kuuden sisaruksen kurganit olivat niin huomiota herättäviä ja näkyivät niin kauaksi, että ne oli varmaan aikoinaan ryöstetty ensimmäisten joukossa. Tästä huolimatta niiden luona oli myöhemmin käynyt onneaan koettamassa lukemattomia ihmisiä. Hallitsijoiden lähettämiä retkikuntia, köyhiä talonpoikia, nykyaikaisten yliopistojen arkeologeja.

– Mitä minä en huomaa? mutisi Alex ääneen.

Haudanryöstäjien ja tutkijoiden jäljet näkyivät yhä selvästi. Kaikki kuusi kurgania olivat rokonarpisia, täynnä umpeen sortuneita kuoppia ja kauan sitten luhistuneiden tunnelien suuaukkoja. Kaiken kaivamisen jäljiltä kurganien vierellä oli suuria maakasoja. Tunnelien ja kuoppien kaivajat olivat kärränneet ulos tai ylös tuomaansa maata kauempana sijaitseviin kasoihin, jotta se ei olisi heidän tiellään.

Myös Alexin työryhmä oli tehnyt Kuuden sisaruksen luona kaivauksia jo viitenä kesänä. He olivat aloittaneet ensimmäiset kaivauksensa heti, kun Venäjän ja Ukrainan väliset suhteet olivat 2020-luvun lopulla parantuneet niin, että lupia oli jälleen saanut. Heillä oli ollut paremmat varusteet kuin yhdelläkään edeltäneellä ryhmällä. He olivat käyneet kurganien pinnan läpi metallinpaljastimilla ja tutkineet kurganeja ääniaaltojen avulla. He olivat tehneet pistokokeita vielä tutkimattomiin paikkoihin ja kaivaneet yhteensä jo yli sata lyhyttä tunnelia tai kuoppaa.

He olivat löytäneet satoja ruukunsirpaleita ja kymmeniä pieniä metalliesineitä. Mutta ne olivat kaikki olleet väärältä ajalta. Kumpujen kätköihin myöhempinä vuosisatoina kuolleitaan haudanneet kansat tai hautakukkuloita tutkineet retkikunnat ja haudanryöstäjät olivat jättäneet ne jälkeensä.

Hänen edessään kohoavat kurganit olivat selvästikin niin vanhoja, että niiden täytyi olla syyttien tai sarmaattien tai vielä vanhempien kansojen rakentamia. Ne saattoivat jopa olla ikivanhoja Jamnaja-kurganeita. Mutta he eivät olleet löytäneet ainoatakaan syyttiläistä tai sarmatialaista esinettä, Jamnaja-esinehorisonttiin kuuluvista muinaisjäännöksistä puhumattakaan. Kaikki esinelöydöt olivat rajoittuneet kurganien pintakerrokseen, vanhojen tunnelien ja kuoppien alueelle ja kurganien väliin aiemmissa kaivauksissa syntyneisiin maakasoihin. Syvem-

mällä maan alla, kukkuloiden koskemattomissa osissa, ei ollut mitään.

Alex oli aina ajatellut, että se oli hyvin omituista.

Haudanryöstäjiä olivat kautta aikojen kiinnostaneet nimenomaan arvoesineet. Kaukaisten vuosisatojen haudanryöstäjät olivat vieneet mukanaan vain arvometallit. Kullan, hopean ja pronssin, ehkä myös hienoimmat rautaiset korut, aseet ja käytöesineet.

Uusien aikojen haudanryöstäjät olivat ottaneet mukaansa kaiken, millä he uskoivat olevan taloudellista arvoa varastettua tavaraa ostavissa antiikkiliikkeissä. Mutta hekään eivät olisi olleet kiinnostuneita pienistä puuvillakankaan riekaleista, luunsiruista, ruukunsirpaleista tai huonosti säilyneistä keihään- tai nuolenkärjistä. Sellaisten arvo ei ollut niin suuri, että niiden takia olisi kannattanut ottaa riskejä tai nähdä vaivaa.

Alexin tutkijaryhmä ei koskaan ollut löytänyt Kuuden sisaruksen luota edes yhtä ainutta sarmatialaista tai skyyttiläistä nuolenkärkeä tai ruukunsirpaletta. Se oli lähes käsittämätöntä, sillä yleensä niitä löytyi näin isojen hautakokonaisuuksien ympäröstä kymmenin tuhansin.

Palaset eivät sopineet yhteen.

Mitä minä en näe? mietti Alex. Mitä minä en vieläkään ymmärrä?

– Okei, kysytäänpä sama asia toisin päin, sanoi Alex ääneen.
– Jos minä olisin Sarmatian kuningas ja haluaisin, että minut haudataan tänne, millä tavalla minä käskisin itseni haudata? Millaiset ohjeet minä asiasta alamaissilleni antaisin?

Alex kuljetti kättään heinänkorsia pitkin ja katseli suuren kurganin lakea keskittyneesti, ikään kuin olisi rukoillut sitä, pyytänyt sitä paljastamaan salaisuutensa.

– Mihin minut pitäisi haudata, jotta minua ei koskaan löydettäisi?

Ei ainakaan tuon sisälle, ajatteli Alex ja katsoi suurinta kurgania. Jokainen haudanryöstäjä olettaisi ilman muuta ensimmäiseksi, että suurin kurgan olisi suurimman kuninkaan tai päällikön hauta ja että suurimman kuninkaan mukana olisi haudattu kaikkein kallisarvoisimmat aarteet.

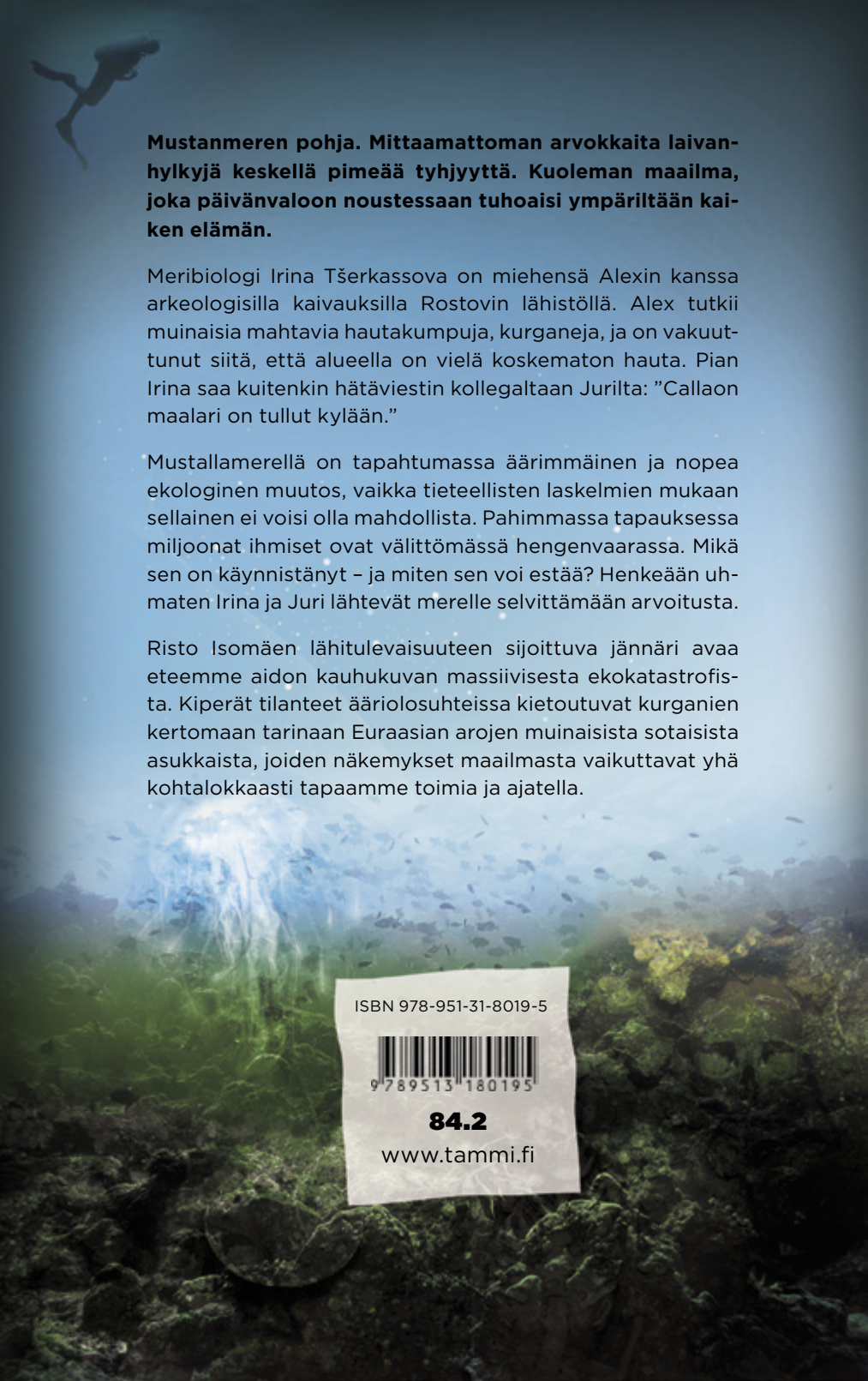
Ensimmäiseksi etsittäisiin suurimman kurganin keskeltä. Sitten siirryttäisiin toiseksi ja sitten kolmanneksi suurimman luo.

Eli... pienin Kuudesta sisaruksesta? ajatteli Alex. Ei, sitäkin oli tutkittu, moneen kertaan, eikä kukaan ollut koskaan löytänyt mitään. Hekään eivät olleet.

Minä tuhlaan aikaani, ajatteli Alex. Lukemattomat muut ovat miettineet samaa ennen minua. Heidän ajatuksensa ovat kulke-
neet samoja ratoja pitkin, eikä kukaan ole löytänyt täältä mitään. Turha minunkaan on yrittää. Petän vain itseäni.

Ja silloin hän keksi sen.

– Voi hyvä jumala, huudahti Alex.

Mustanmeren pohja. Mittaamattoman arvokkaita laivanhylkyjä keskellä pimeää tyhjiyttä. Kuoleman maailma, joka päivänvaloon noustessaan tuhoaisi ympäriltään kaiken elämän.

Meribiologi Irina Tšerkassova on miehensä Alexin kanssa arkeologisilla kaivauksilla Rostovin lähistöllä. Alex tutkii muinaisia mahtavia hautakumpuja, kurganeja, ja on vakuutunut siitä, että alueella on vielä koskematon hauta. Pian Irina saa kuitenkin hätäviestin kollegaltaan Jurilta: ”Callaon maalari on tullut kylään.”

Mustallamerellä on tapahtumassa äärimmäinen ja nopea ekologinen muutos, vaikka tieteellisten laskelmien mukaan sellainen ei voisi olla mahdollista. Pahimmassa tapauksessa miljoonat ihmiset ovat välittömässä hengenvaarassa. Mikä sen on käynnistänyt – ja miten sen voi estää? Henkeään uhmaten Irina ja Juri lähtevät merelle selvittämään arvoitusta.

Risto Isomäen lähitulevaisuuteen sijoittuva jännäri avaa eteemme aidon kauhukuvan massiivisesta ekokatastrofista. Kiperät tilanteet ääriolosuhteissa kietoutuvat kurganien kertomaan tarinaan Euraasian arojen muinaisista sotaisista asukkaista, joiden näkemykset maailmasta vaikuttavat yhä kohtalokkaasti tapaamme toimia ja ajatella.

ISBN 978-951-31-8019-5

9 789513 180195

84.2

www.tammi.fi